

Aivoaakkoset 2023

Aalto Brain Centre (ABC)
Neurotieteen ja Lääketieteellisen Tekniikan Laitos,
Perustieteiden korkeakoulu, Aalto-yliopisto

Osa opetuksista pidetään etänä, osa luentosalissa (Otakaari 3, Auditorio F239a).
Luentosalissa pidettävät opetukset striimataan niitä opiskelijoita varten, jotka
syystä tai toisesta eivät pääse paikalle.

Zoom-linkki sekä etäopetukseen että striimattuihin lähiopetuksiin:

<https://aalto.zoom.us/j/6012809511?pwd=U2RaMldva2hQUVhVcWNYUUJVVYjdrZz09>

Meeting ID: 601 280 9511

Passcode: 425857

Vastuuopettajat:

Synnöve Carlson, kurssivastaava (synnove.carlson@aalto.fi)

Virve Vuontela, kurssiassistentti (virve.vuontela@aalto.fi)

Aivoaakkoset 2023

- Kurssi järjestettiin ensimmäisen kerran v. 2013!
- Kurssilla opitaan perusteita ihmisen mielen ja aivojen toiminnasta ja aivotutkimusmenetelmistä.
- Luennoilla kerrotaan hermoverkostoista, aivojen muovautuvuudesta, muistista, aistimisesta, liikkeen, mielen ja kehon yhteistoiminnasta ja kielellisistä toiminnoista, ja pohditaan voidaanko ajatuksia lukea ja mikä on tietoisuuden aivoperusta.
- Kurssilla opitaan myös aivosairauksista ja avataan näkökulma poikkeavaan aivotoimintaan. Kurssin lopussa kyseenalaistetaan ymmärryksemme aivojen toiminnasta.
- Kurssilla kannustetaan tiedon kriittiseen pohdintaan.

Aivoaakkoset 2023

- Keskiviikkoisin 06.09.–29.11. 2023 klo 12.15–14.00
- Luentokurssi, 12 opetuskertaa
- Aivoaakkoset toteutetaan hybridiopetuksena. Opetukset pidetään pääsääntöisesti lähiopetuksena: Otakaari 3, Auditorio F239a.
- Opetukseen voi osallistua myös zoom-linkin kautta, koska opetukset striimataan.
- Mikäli opettaja ei voi pitää opetustaan luentosalissa, se toteutetaan silloin etäopetuksena. Ilmoitamme tästä opiskelijoille edellisellä viikolla.
- Sekä etäopetuksen, että striimatun opetuksen **zoom-linkki** on sama:
<https://aalto.zoom.us/j/6012809511?pwd=U2RaMldva2hQUVhVcWNYUUJVVYjdrZz09>
Meeting ID: 601 280 9511
Passcode: 425857

Aivoaakkoset 2023

- Läsnaölovaatimus: osallistuttava vähintään 8:lle luennolle.
- Oppimispäiväkirjat: opiskelijat laativat lyhyen (1 sivun mittaisen) oppimispäiväkirjan kahdeksasta luennosta. Palautus kahden viikon kuluessa luennosta (MyCourses-Assignments).
- Kaikki oppimispäiväkirjat luetaan. Erillistä palautetta annetaan ainoastaan sellaisista oppimispäiväkirjoista, jotka on laadittu puutteellisesti.

Jos poissaoloja kertyy enemmän kuin 4 kpl:

- Ota yhteyttä kurssiassistenttiin.
- Erittäin harvoin muu syy kuin sairastuminen oikeuttaa ylimääräiseen poissaoloon, joka kuitenkin tulee korvata oppimispäiväkirjalla.
- Ylimääräinen poissaolo korvataan oppimispäiväkirjalla, jonka laajuus on 2–3 sivua.

Tenttiajankohdat 2023/2024

Kurssitentti: Pe 08.12. 2023 klo 13.00–16.00

Uusintatentti: To 22.02. 2024 klo 9.00–12.00

Tentti

- Perustuu luentoihin, Aivoaakkoset -kirjan lukuihin 1–14 ja oheismateriaaleihin (MyCourses sivuilla).
- Jos haluat suorittaa tentin ruotsiksi, ilmoita tämä kurssiassistentille viimeistään kaksi viikkoa ennen tenttiä.
- Kurssitenttiin, joka pidetään kurssin päätteeksi, ei tarvitse erikseen ilmoittautua.
- Uusintatenttiin on ilmoitauduttava.

Aivoaakkoset

(toim. S. Carlson and R. Hari; Aalto ARTS Books, 2021)

<https://shop.aalto.fi/p/1562-aivoaakkoset/>.

- **Aivoaakkoset-kirjan** voi ostaa Aalto University Shopista Väreen alakerrassa tai Aalto ARTS Booksin verkkokaupasta: <https://shop.aalto.fi/p/1562-aivoaakkoset/>
- **Aaltolaiset saavat 20 %** alennuksen kirjasta (kirjan normaali hinta on 38 € ja alennettu hinta 30,4 €) osoittamalla aaltolaisuutensa kaupassa tai kirjautumalla verkkokauppaan Aalto-tunnuksilla.
- **Kurssilaiset, jotka eivät ole aaltolaisia**, saavat verkkokaupasta 20 % alennuksen koodilla "aivot20". Koodi on voimassa 31.12.2023 sakka. Verkkokaupasta tehdyn tilauksen voi noutaa Aalto University Shopista tai pyytää postittamaan (lisämaksusta).

SISÄLLYS

Esipuhe • 4

1 AIVOJEN RAKENNE JA TOIMINTA • 10

SYNNÖVE CARLSON

Hermoston osat • 13
Aivorunko, automominen hermosto ja pikkaivot • 16
Hermosolut ja gliasolut • 18
Hermosolut toiminnassa • 19
Aivolohkot sekä primaariseija assosiativiset aivokuorialeet • 22
Aivopuolisot ja split-brain-potilas • 27
Aivolauren hienorakenne • 29
Hermosoluista hermoverkostonhin • 33
Lopuksi • 35

2 IHMISAIVOJEN KUVANTAMINEN? • 38

RIITTA HARI

Tietokonetomografia (TT) • 41
Magneettikuvaus (MK) • 42
Toiminnallinen magneettikuvaus (TMK) • 45
Diffusiosuorienkuvaus (DTI) • 47
Magneettienkefalografia (MEG) ja elektroencefalografia (EEG) • 49
Positroniemissiotomografia (PET) • 51
Yksifotonemissiotomografia (SPECT, SPET) • 53
Lähä-infrapunaspektroskopia (NIRS) • 53
Aivojen stimulaatio • 54
Menetelmien yhteiskäyttö • 57

3 VERKOSTOITUVAT AIVOMME • 60

ENRICO OLIVERA

Aivot ja verkostot • 63
(Aivo)Verkostojen ABC • 63
Aivojen verkostotiede • 65
Ihmisaivojen verkostot • 68
Lopuksi • 70

6 SISÄLLYS

4 MUOVAUTUVAT AIVOMME, OPPIMINEN JA MUISTI • 72

SYNNÖVE CARLSON JA VIRVE VUONTELA

Aivojen kehityksestä • 75
Aivojen muovautuvuus • 76
Synnyntäin en ai stipuutos muovaa aivojen toimintaa • 78
Momenlaista muistia ja muistamattomuutta • 80
Muistipotilas HM • 81
Muisti ja oppiminen muovaavat synapseja: LTP ja LTD • 84
Sensoryinen muisti ja työmuisti • 87
Työmuistin selvenkänismissä • 87
Ihminen oppii – muuttuvatko aivot • 89

5 AIVOT ERÄÄN FYYSIKON NÄKÖKULMASTA • 94

RISTO ILMONIEHE

Johdanto • 97
Aivoja koskevia kysymyksiä • 99
Aivojen toiminta • 101
Aivot ja fyysikka • 102
Voi daanko ajatuksia lukea • 102
Ajatuksen kirjoittaminen • 103
Ajatuksen ”kopiointi” tai tallentaminen • 105
Uutta aivokuvantamisteknologiaa • 106
Uutta magneettisämlaatiotekniikkaa • 109
Jäljellä olevia kysymyksiä • 111

6 SILMÄ AIVOJEN OSANA: ÄLYKÄS VERKKOKALVO PYYDYSTÄÄ FOTONEITA JA ENNUSTAA TULEVAA • 114

AARNI SEPPÄNEN JA PETRI ALA-LAURELA

Verkkokalvo- ja näkö tutkimuksen taustaa maailmalla ja Suomessa • 117
Valoympäristöt, silmän evoluutio ja näköaisti • 120
Verkkokalvon hermosolutyypit ja niiden väliset kytkennät • 122
Verkkokalvo toiminnassa: koodaus ja selektiivisyys • 125
Verkkokalvo välittää jopa yksittäisten valokvanttien synnyttämiä signaaleja • 126
Älykäs verkkokalvo laskee liikettä ja ennustaa tulevaa • 128
Yhteenveto • 131

7 LIHAKSET LIIKUTTAVAT MAAILMAA • 134

HARRI PIETILAINEN

Aivot – liikkeiden ohjauskeskus • 138
Lihaksiston tehtävät • 141
Lihasten hienorakenne • 142
Lihasten ohjaus • 143
Proprioseptiikka ja selkätymen liikeohjaus • 145
Lopuksi • 148

7 SISÄLLYS

8 KIELELLINEN PROSESSOINTI • 150

RIITTA SALMELIN

Kieli ja ihminen • 153
Kielen evoluutiosta, kehityksestä ja ominaisuuksista • 154
Kielen aivoedustuksesta • 156
Mitä aivokuvantaminen kertoo kielen prosessoinnista terveessä ihmisäivöissä? • 157
Aiemman tiedon vaikutus kielellisen viestin ymmärtämiseen • 160
Lukemisen kehityksestä ja häiriöistä • 162
Kvantitatiiviset kielimallit ja koneoppiminen aivotutkimuksen uusina työkaluina • 163

9 ELOKUVIA ÄRSYKKEÄÄ AIVOKUVANTAMISTUTKIMUKSISSA • 168

TIRO P. JÄÄSKELÄINEN

Elokuvat tarjoavat huikeita mahdollisuuksia tunnereaktioiden tutkimuksessa • 173
Ajallisen prosessin aikaikkunoiden hierarkia aivoissa • 175
Tunteiden samankaltaisuus näkyä aivojen toiminnan samankaltaisuutena • 176
Tunteita voidaan lukea aivoteknisteista • 177
Elokuviin käyttö sosiaalisen kognitiion tutkimuksessa • 178
Menetelmäkehitys on avain jatkuviin edistysaskeliin • 180
Johdopäätökset • 181

10 TUNTEELLISET AIVOT • 184

LAURI NUMMENMAA JA HEINI SAAREHÄKI

Ihmismielen termostaatti • 187
Tunteiden eloonjäämisälykköyys • 188
Tunteiden neuroverkot • 190
Tunteet saavat kehon liikkeelle • 193
Tunteet tulevat näkyviksi • 195
Miksi nureet näkyvät ulospäin? • 197
Lopuksi • 198

11 MISSÄ TIETOISUUS LUURAA? • 202

LAURI PARKKONEN

Johdanto • 205
Mitä on tietoisuus? • 205
Tietoisuuden filosofinen ongelma • 206
Tietoisuuden tunnistaminen • 208
Tietoisuuden tutkiminen • 211
Reflektiivisen tietoisuuden malleja • 214
Yhteenveto • 216

8 SISÄLLYS

12 AIVOT PINTEESSÄ – NEUROLOGISTEN SAIRAUKSIEN KUVANTAMINEN • 218

NINA FORSS

Neurologisen potilaan tutkiminen • 221
Rakeenteellinen ja dynaaminen aivokuvantaminen • 222
Toiminnallinen aivokuvaus • 224
Krooninen kipu • 225
Vireystilan ja tajunnantason häiriöt • 228
Lopuksi • 231

13 AIVOJEN JA MIELEN SAIRAUKSISTA JA HYVINVOINNISTA • 234

TOURKA RAIJ

Miksi tutkia aivoja, jos halutaan ymmärtää mieltä? • 237
Psykkisten oireiden vastineet aivoissa • 239
Miksi mielellä on taipumus häiriintyä? • 244
Miten psykotriset hoidot vaikuttavat aivoihin? • 245
Mielenterveys tulevaisuudessa • 247

14 TIEDÄMMEKÖ MITEN IHMISAIVOT TOIMIVAT? • 250

RIITTA HARI

Miten nähdä iso kuva? Liikkumisesta istimiseen ja vuorovaikutukseen • 255
Älyläsympäristöt • 263
Kutakin viiraa laillaan (hoitolalaine n sanonta) • 264
Sosiaalisen vuorovaikutuksen keskeisyys • 264
Pulataan perussäiliöihin • 267
Yhteenveto • 269

15 TAIDE, NEUROTIEDE JA LUOVUUS – MITÄ VOIMME OPIA TOISILTAMME? • 272

RIITTA HARI

Kun eri alat kohtaavat • 275
Näköaistin toiminnasta taiteen kannalta • 278
Taide mielen notkeuttajana • 279
Neuroestetiikka • 280
Miten taide voi koskettaa ja liikuttaa? Puhumme koeedes samaa kieltä? • 281
Voimmeko tietää toistemme mielen sisällöistä, kvalioista? • 282
Neuroetiellään lyhyt taidehistoria • 283
Luovuudesta, ajattelusta ja aivoista • 286
Loppumietteitä neurotieteen ja taiteen suhteista • 290

Kuvien tekijänoikeudet • 295

Hakemisto • 299

9 SISÄLLYS

Aivoaakkoset-kurssi on hyväksytysti suoritettu kun:

1. Olet osallistunut vähintään 8:lle opetuskerralle 12:sta.
2. Olet palauttanut oppimispäiväkirjan 8:stä opetuksesta ja mikäli oppimispäiväkirja oli puutteellisesti laadittu, korjannut sen annetun palautteen mukaisesti.
3. Olet toimittanut hyväksyttävästi laaditun oppimispäiväkirjan mahdollisesta ylimääräisestä poissaolosta, jonka syyn olet selvittänyt kurssiassistentin kanssa.
4. Olet suorittanut tentin hyväksyttävästi.
5. Tentin arvosana (1—5) on myös kurssin loppuarvosana.

Aivoaakkoset 2023

Opettaja	Ajankohta	Opetuksen aihe
Synnöve Carlson Enrico Glerean	Ke 06.09. <i>klo 12.15–12.45</i> <i>klo 12.45–14.00</i>	Johdanto kurssille. Human Brain Networks. (Verkostoituvat aivomme.)
Synnöve Carlson Iiro Jääskeläinen	Ke 13.09. <i>klo 12.15–13.00</i> <i>klo 13.15–14.00</i>	Muovautuvat aivomme, oppiminen ja muisti. Elokuvan käyttö aivotutkimuksessa.
Heini Saarimäki	Ke 20.09. <i>klo 12.15–14.00</i>	Tunteelliset aivomme.
Petri Ala-Laurila	Ke 27.09. <i>klo 12.15–14.00</i>	Silmä aivojen osana: Älykäs verkkokalvo pyydystää fotoneita ja ennustaa tulevaa.
Lauri Parkkonen	Ke 04.10. <i>klo 12.15–14.00</i>	Missä tietoisuus luuraa?
Riitta Salmelin	Ke 11.10. <i>klo 12.15–14.00</i>	Mitä oikein sanoit? Miten kielellinen viestintä onnistuu tai sitten ei.
Ei luentoa	Ke 18.10.	-
Nina Forss	Ke 25.10. <i>klo 12.15–14.00</i>	Aivot pinteessä - neurologisten sairauksien kuvantaminen.
Pekka Rauhala	Ke 1.11. <i>klo 12.15–14.00</i>	Kemiat kohtaavat: lääkeaineet aivojen viestin kulun muokkaajina.
Risto Ilmoniemi	Ke 08.11. <i>klo 12.15–14.00</i>	Voidaanko ajatuksia lukea? –Entä kirjoittaa, kopioida tai siirtää? Mihin tulevaisuuden kuvantamismenetelmät ja aivostimulaatiolaitteet mahtavatkaan pystyä?
Harri Piitulainen	Ke 15.11. <i>klo 12.15–14.00</i>	Lihakset liikuttavat maailmaa.
Tuukka Raij	Ke 22.11. <i>klo 12.15–14.00</i>	Aivojen ja mielen sairauksista ja hyvinvoinnista.
Riitta Hari	Ke 29.11. <i>klo 12.15–14.00</i>	Tiedämmekö miten ihmisaivot toimivat?

Aivoaakkoset 2023

E. Glerean

S. Carlson

I. Jääskeläinen

R. Ilmoniemi

R. Salmelin

P. Ala-Laurila

P. Rauhala

H. Piitulainen

N. Fors

H. Saarimäki

L. Parkkonen

T. Raij

R. Hari

V. Vuontela

